

Društveni izlet na slovensko Štajersko in v Hrvaško Zagorje

V letu 2019 smo se v Muzejskem društvu Škofja Loka odločili, da poleg odkrivanja lepote, znamenitosti in zanimivosti domače dežele malo pokukamo tudi na ozemlje sosednje Hrvaške. Tako smo poleg mesta pod mestom v Celju in muzeja na prostem v Rogatcu obiskali tudi grad Trakošćan in Krapinski muzej neandertalcev v Hrvaškem Zagorju.

Na pot smo odšli v soboto, 28. septembra 2019 ob 7. uri s parkirišča v nekdanji vojašnici. Kot je v zadnjih letih že v navadi, sta za izvedbo izleta in dobro počutje udeležencev poleg predsednika Aleksandra Igličarja poskrbela Jože Štukl in Mirjam Jezeršek. Jože Štukl je pripravil strokovno zgodovinsko razlago posameznih delov poti, Mirjam Jezeršek je poskrbela za izvedbo izleta ter nas seznanila s številnimi geografskimi značilnostmi krajev, ki smo jih obiskali.

Knežji dvor v Celju. (foto: Jože Štukl)

Udeleženci izleta pred vhodom v Pokrajinski muzej Celje. (foto: Jože Štukl)

Ogled rimske ceste, predstavljene *in situ*, na arheološkem razstavišču *Celeia - mesto pod mestom*. (foto: Jože Štukl)

Naš prvi postanek je bil v Celju, kjer smo si ob strokovnem vodstvu dr. Jureta Krajška, kustosa iz Pokrajinskega muzeja Celje, ogledali ostanke rimske Celeje. **Arheološko razstavišče *Celeia - mesto pod mestom*** v kleti Knežjega dvora je doslej največja predstavitev ostankov rimske Celeje *in situ*. Sprehodili smo se med starodavnimi arhitekturnimi ostanki, ki pričajo o bogati zgodovini mesta. Ugodna in zaščitena lega ob zavoju reke Savinje, bogato zaledje Savinjske doline in križišče trgovskih poti so naše prednike že v prazgodovini privabili na področje današnjega Celja. Najstarejša naselbina na Miklavškem hribu je znana že iz pozne bronaste in

starejše železne dobe (9. do 6. stoletje pr. Kr.), keltski Tavriski pa so v mlajši železni dobi na njegovi terasi nad mestnim parkom postavili eno od pomembnejših središč. O pomenu tedanje keltske naselbine pričajo tudi ostanki kovnice srebrnega denarja.

Kéleia je v stoletjih pred našim štetjem postala eno najpomembnejših mest (lat.: oppidum – mestna naselbina) v keltskem Noriku. Leta 15 pr. Kr. je bilo Noriško kraljestvo na miren način priključeno Rimski državi, v njegovem sklopu pa tudi oppidum Kéleia. V letih vladavine cesarja Klavdija (41–54), v obdobju, ko je Norik postal rimska provinca, je Celeia med prvimi v provinci dobila status municipija s polnim imenom Municipium Claudium Celeia. Naslednji dve stoletji sta za mesto predstavljali obdobje največjega razcveta in tudi fizične rasti. V obdobju pozne antike se je Celeia močno zmanjšala, po izteku 5. in v 6. stoletju pa se nekoč cvetoče mesto skoraj ni več omenjalo. Mesto je ponovno oživel v srednjem veku, zelo močan pečat pa so mu dali **grofje Celjski**, ki izvirajo iz visoko-svobodne plemiške družine. Sprva so se od leta 1130 imenovali gospodje Savinjski po Savinji, od leta 1173 pa Žovneški gospodje, po gradu Žovnek.

V začetku 11. stoletja je bila na slovenskem ozemlju med visokimi plemiškimi rodbinami po svojem bogastvu najmočnejša družina Heme in Wiljema II. Slednji je bil iz rodu bavarskih Wilhelmincev, Hema je po materini strani izhajala iz bavarske vojvodske dinastije Luitpoldingov, del njenih prednikov pa je bil slovanskega porekla. Wiljem II. je dobil v upravo Savinjsko krajino, ki je bila skoraj v celoti v njegovi in ženini posesti. Po smrti moža in obeh sinov je Hema številne posesti darovala cerkvi, del je ostal sorodnikom. Med njimi je bil tudi Askvin, odvetnik samostana v Krki na Koroškem, ki ga je ustanovila prav Hema. Domneva

se, da so bili svobodni gospodje Žovneški potomci askvinske veje Heminega rodu. Žovneški se v listinah prvič omenjajo v 12. stoletju. Njihova prvotna posest je bila omejena na Spodnjo Savinjsko dolino, kjer je imela družina sedež na gradu Žovnek, ki so ga zgradili v letih 1130–1139. V sklop njihove alodialne posesti so spadali še gradovi Ojstrica, Šenek in Libenštajn. Od okoli leta 1130, ko so se začeli pojavljati v virih, so že širili posest, največ v Zgornji in Srednji Savinjski dolini in tudi na območje vzhodno od Celja.

V 13. stoletju so se Žovneški sorodstveno povezali z uglednimi družinami, kot so Vovbržani, Sternbergi, gospodje Ptujski in Marenberški. Zlasti uspešen je bil Konrad I., ki je dva sinova poročil v družino vovbrških grofov, v 13. stoletju najuglednejšo rodbino na Koroškem, ki so bili po materi celo v rodbinski povezavi z Babenberžani. Desetletja kasneje se poroki obrestujeta v dedovanju velikega dela Posavinja s Celjem. Žovneški bratje Gebhard III., Liutpold III. in Ulrik I. so si leta 1262 razdelili posest, vendar je s pogodbo dogovorjeno medsebojno dedovanje onemogočalo nadaljnje drobljenje posesti in zagotavljalo moč rodu. Vodstvo družinske politike je po letu 1291 prevzel Ulrik II., ki je živel na gradu Lemberg pri Poljčanah in prizadevno širil posest. Ulrik II. je leta 1308 v korist družine potegnil radikalno potezo. Do takrat svobodno rodbinsko posest je predal Frideriku Lepemu, avstrijskemu in štajerskemu vojvodi in jo prejel nazaj kot štajerski deželnoknežji fevd. Žovneški so s tem postali vazali Habsburžanov, kar jim je v naslednji desetletjih prineslo velike koristi.

Vovbrški leta 1322 izumrejo in Žovneškim pripade tretjina dediščine – obširne posesti v porečju Savinje s središčem v Celju. Friderik Žovneški je leta 1333 uveljavil pravico do vovbrškega Celja, kamor je prenesel sedež družine. Leta 1341 Frideriku uspe veliki met, dosegel je, da je Ludvik Bavarski¹ povzdignil Žovneške v grofe Celjske. Grofija je obsegala le krški fevd Lemberg brez Celja. Žovneški postanejo grofje Celjski in zamenjajo prvotni družinski grb: tri rdeče prečke na srebrnem polju za tri vovbrške zlate zvezde na azurnem polju. Podelitev cesarja Ludvika Bavarca je bila gotovo naperjena proti Habsburžanom in njena veljava je postala dvomljiva, ker je leta 1348 cesar Karel IV. Luksemburški razveljavil vse privilegije, ki jih je Ludvik podelil v deželah Habsburžanov v njihovo škodo.

Družinsko tradicijo grofov Celjskih nadaljujeta Friderikova sinova Herman I. in Ulrik I. Ulrika I. najbolj mika meč, bojeval se je v številnih vojnah, medtem ko se je Herman I. posvečal predvsem krepitvi gospodarske moči družine. Celjski pridružijo podedovani posesti številna gospostva, ki jih pridobijo na različne načine: kot fevd, z nakupom ali zakupom ob posojanju zajetnih denarnih vsot drugemu plemstvu. Pri tem se postavlja vprašanje, od kod so dobivali denar. Eden izmed donosnejših virov zaslužka je bila najemniška vojska, ki je štela tudi do 2 000 mož. Opazne dohodke sta jim omogočila trgovina in promet, saj so njihove posesti ležale ob pomembnih cestnih povezavah; v 15. stoletju so imeli v lasti 40

1 Ludvik IV. Wittelsbaški ali Bavarski, tudi Ludvik Bavarec, bavarski vojvoda, rimsko-nemški kralj, cesar Svetega rimskega cesarstva v letih 1282–1347.

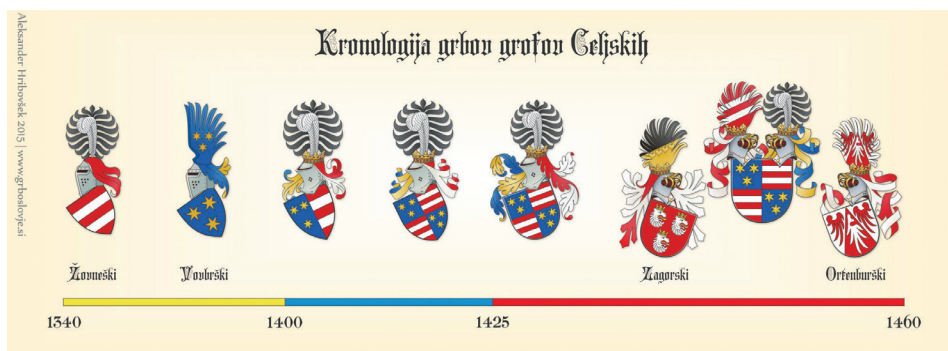
mitnic. Šele leta 1372 je cesar Karel IV. Luksemburški Žovneškim potrdil naslov grofov Celjskih. Grofija Celjska, prej omejena na gospodstvo Lemberg, je sedaj obsegala zgornje in srednje Posavinje. Herman I. je leta 1377 sklenil pogodbo o medsebojnem dedovanju z ortenburškimi grofi. Nato je vodenje družine prepustil Hermanu II., ki je Celjskim vladal 50 let (1385–1435).

Herman II. (1385–1435) je bil najuspešnejši nosilec dinastične politike hiše Celjskih. Bitka pri Nikopolju proti Turkom leta 1396 je za krščanski svet pomenila velik poraz, za Hermana II. pa je bil to prelomni trenutek na poti proti vrhu. V Sigismundu Luksemburškem, ogrskem kralju, ki mu je rešil življenje, je našel mogočnega zaveznika. Habsburžani in Luksemburžani so bili namreč stari rivali. Zveza s Sigismundom, kasnejšim nemškim in češkim kraljem ter rimsko-nemškim cesarjem, je bila pogosto težavna, zato pa politično uspešna in dobičkonosna. S Sigismundovo pomočjo so si Celjski pridobili obširne posesti v Slavoniji in na Hrvaškem. Najpomembnejša je bila Sigismundova podelitev mesta Varaždin in grofije Zagorje Celjskim v dedni fevd leta 1399. Herman je dobil upravo nad zagrebško škofijo ter si zase in za rodbino Celjskih izbral bansko čast v hrvaških deželah. Postal je slavonski, dalmatinski in hrvaški ban. Politično zavezništvo je dodatno okrepila krvna zveza. Sigismund se je okoli leta 1406 oženil z Barbaro, hčerko Hermana II. Vzporedno z vsemi političnimi uspehi Hermana II. pa je prišlo do notranje dinastične krize Celjskih. Friderik II., sin Hermana II., se je po smrti svoje prve žene poročil z Veroniko Deseniško, nepomembno plemkinjo. Temu je oče močno nasprotoval in dal Veroniko leta 1425 ubiti, Friderika pa zaprl v ječo. Ker so mu v tem času umrli preostali trije sinovi, je leta 1326 Friderika osvobodil, spor pa vseeno ni bil nikoli pozabljen.

Odločilno težo za Celjske je imela v času, ko so še stopali proti svojemu vrhu, knežjemu naslovu, dedna pogodba, sklenjena z Ortenburžani leta 1377. Po njihovem izumrtju leta 1419 je Celjskim pripadla celotna ortenburška dediščina, ki jim jo je leta 1420 Sigismund Luksemburški podelil v dedni fevd. Poleg posesti na Koroškem so v ortenburško dediščino spadali še gospodstva, gradovi in trgi na Gorenjskem, Dolenjskem in Notranjskem. Nova pridobitev je utrdila ugled Celjskih, povečala njihovo ekonomsko moč in je ena izmed zadnjih potez Celjskih na poti izpod nadoblasti Habsburžanov. Leta 1423 se je Ernest Železni (1377–1424), verjetno na prigovarjanje Sigismunda in za bogato odškodnino, odrekel habsburški fevdni oblasti nad Celjskimi. S tem so bili dani vsi pogoji za imenovanje Celjskih za državne kneze. Zaradi nasprotovanja Habsburžanov, katerim bi pokneženi Celjski nevarno ogrozili deželno-knežji položaj v notranjeavstrijskih deželah, je do javne povzdige prišlo šele leta 1436, leto dni po smrti Hermana II.

10. novembra 1436 je Sigismund Luksemburški na svečanosti v Pragi in ob prisotnosti drugih državnih knezov Friderika II. in Ulrika II. povišal v državna kneza, njuno posest pa v kneževino. Celjsko kneževino sta sestavljali pokneženi grofiji Celje in Ortenburg - Strmec, kot državni knežji fevd z dvema praporoma. Celjski so dobili novčni in rudniški regal ter pravico do sodišča. Položeni so bili

temelji za razvoj Celjske dežele. S tem so Celjski postali enakopravni Habsburžanom. Njihova posest je Habsburžanom ustvarjala resno prepreko na poti proti morju. Friderik V., avstrijski vojvoda (1415–1493),² je zaradi zaščite položaja Habsburžanov kot deželni knezov na Koroškem in Štajerskem zavračal Sigismundovo pokneženje grofov Celjskih. Pritožba, ki jo je naslovil na Sigismunda, je naletela na gluha ušesa. Zato je leta 1437 med Celjskimi in Habsburžani spregovorilo orožje. Friderik V. se je v vmesnem času v Aachnu okronal za nemškega kralja – Friderika IV. Ker orožje ni dalo končne odločitve, sta sprti strani leta 1443 sedli za pogajalsko mizo. Friderik III. Habsburški je na javni svečanosti dejansko povzdignil Friderika II. in Ulrika II. v poknežena grofa. Toda v listini ni več govora o kakšni kneževini, sestavljeni iz dveh celjskih grofij, prav tako ni govora o novčnem in rudniškem regalu, niti o sodišču. Friderik III. je Celjskim leta 1443 priznal naslov državnih knezov, ne pa tudi deželnoknežje oblasti. Sestavni del celjsko-habsburške pomiritve je bila medsebojna pogodba o dedovanju. Habsburžanom bi v primeru izumrtja Celjskih pripadle vse celjske grofije, gospodstva in posesti v območju Rimsko-nemškega cesarstva. Habsburžani pa bi v primeru izumrtja zapustili Celjskim Pazinsko grofijo in posest, ki jo je imela avstrijska hiša v Istri, grofijo v Marki oziroma slovenski Krajini (srednjeveška pokrajina na Dolenjskem) in Metliki, vključno z Mehovim, Novim mestom, Kostanjevico, Laškim, Vojnikom, Žalcem, Postojno in Vipavo.

Kronologija grbov grofov Celjskih. (vir: Aleksander Hribovšek 2015/www.grbostovje.si)

S povzdigom Friderika II. in Ulrika II. v poknežena grofa ob koncu leta 1436 nastopi v heraldiki Celjskih še ena sprememba. Zadnja Celjska sta odslej na svojih pečatnikih uporabljala kombinacijo treh grbov: celjskega, sestavljenega iz vovbrškega (tri zlate zvezde na modrem polju) in žovneškega (dve rdeči prečki na srebrnem polju), ortemburškega (tri srebrne peruti v rdečem polju) in dalmatinskega (tri kronane levje/leopardje glave na modrem polju). Poknežena grofija je nemreč obsegala tri gospodstva: Celjsko, Ortemburško in Zagorsko,

2 Kasneje nemški kralj Friderik IV. in cesar Friderik III.

kar se kaže tudi pri uporabi grbov. Nekoliko problematična se zdi uporaba današnjega dalmatinskega grba na mestu, kjer bi moral biti upodobljen zagorski grb. Ker Zagorje oziroma Zagorska grofija v 15. stoletju ni imela svojega grba, sta Celjska uporabila grb s kronanimi levjimi glavami, ki pa takrat še ni bil dalmatinski grb, ampak je bil splošni grb vseh hrvaških dežel.

Kakšna je bila usoda zadnjih Celjanov? Friderik II. (1379–1454) se je umaknil v zasebnost, ambiciozni Ulrik II. pa se je vrgel v politične spletke. Prizadevanja, da bi se uveljavil kot namestnik na Češkem in si pridobil Bosno, so propadla. Zato se je usmeril na Ogrsko. Varuštvo nad odraščajočim sorodnikom Ladislavom Posmrtnikom, kot nosilcem ogrske krone, je Ulriku po večletnih preigravanjih s cesarjem Friderikom III. in z ogrskim plemstvom leta 1456 navrglo položaj kraljevega namestnika na Ogrskem. S tem pa je posegel v interese domačega plemstva, ki sta ga vodila brata Hunyadi. V Beogradu, kamor je potoval z Ladislavom Posmrtnikom na vojno proti Turkom, so mu Ogrji pripravili zasedo in 9. novembra 1456 je pod udarci meča padel zadnji grof Celjski Ulrik II. Njegovi otroci so umrli že pred njim. Razplamtela se je vojna za celjsko dediščino. Glavni pretendenti so bili Ulrikova žena Katarina, grofje Goriški, ogrski kralj Ladislav Posmrtnik in Friderik III., ki je zastopal interese Habsburžanov. Leta 1457 je nepričakovano umrl kralj Ladislav, leta 1458 se je iz bitke za dediščino umaknila Katarina. Vse je šlo v prid Habsburžanom, ki so se z mirom v Požarnici znebili še zadnjega tekmeča, grofov Goriških. Tako je mogočna dediščina Celjskih leta 1460 pripadla Habsburžanom.

Iz Celja smo pot nadaljevali proti **Rogatcu**. Tu smo se pomudili v muzeju na prostem ob vznožju Donačke gore, v avtentični štajerski krajini, kjer ohranjajo srednještajersko ljudsko stavbarstvo subpanonskega tipa, značilno za Obsotelje v času od 19. do sredine 20. stoletja. Jedro muzeja z originalnimi stavbami je z leti

V Rogatcu smo si ogledali muzej na prostem.
(foto: Jože Štukl)

preraslo v največji slovenski muzej na prostem in kulturni spomenik državnega pomena. Leta 1997 je bil nominiran za evropski muzej leta. Bogata programska dejavnost obiskovalcu omogoča, da kulturno izročilo nekdanjih graditeljev spoznava in raziskuje ter doživi lastno izkušnjo dediščine. Ob koncu ogleda so nam v muzeju pripravili malico s pokušino lokalnih dobrot, ki smo jih poplaknili z domačim štajerskim vinom.

Okrepčani in dobre volje smo pot nadaljevali proti Hrvaškemu Zagorju, kjer je bil naš naslednji postanek na **gradu Trakošćan** v bližini

Varaždina. Zgrajen je bil ob koncu 13. stoletja kot manjša razgledna utrdba v obrambnem sistemu severozahodne Hrvaške. V pisnih dokumentih se toponim Trakošćan prvič omenja leta 1334. Prvotni gospodarji utrdbe niso znani. Od konca 14. stoletja so bili njegovi lastniki grofje Celjski, ki so istočasno imeli v lasti celotno Zagorsko grofijo. Iz listinskega gradiva je razvidno, da je leta 1399 ogrski kralj Sigismund Luksemburški celotno Zagorsko grofijo podaril celjskemu grofu Hermanu II. Tako je grad Trakošćan ostal v lasti celjskih grofov vse do sredine 15. stoletja.

Po izumrtju grofov Celjskih gospodstvo in grad Trakošćan spet pripadeta ogrskemu kralju, ta ju podeli Janu Vitovcu. Za kratek čas sta posest nasledila tudi njegova sinova. Ker pa sta bila tajna zaveznika nemškega cesarja Maksimilijana I. Habsburškega in obtožena izdajstva, jima je grad in posestvo, kot vsa druga, ogrski kralj Matija Korvin odvzel in podaril svojemu nezakonskemu sinu Ivanu Korvinu, ki ju daruje svojemu podbanu Ivanu Gyulayu. Omenjena družina je grad in gospodstvo obdržala tri generacije, vse do izumrtja leta 1566. Nemški cesar Maksimilijan II. Habsburški je leta 1568 grad in gospodstvo podelil v fevd Juriju Draškoviću, najprej v osebno uživanje, potem pa v dedni fevd. Družina Drašković je grad odkupila leta 1584. Draškovići so grad večkrat širili in dograjevali. Tako so leta 1592 dogradili topniške stolpe z ostrešjem. Dogradili so tudi osrednji stolp in dvorišče z arkadami. V drugi polovici 18. stoletja je prišlo do opustitve gradu Trakošćan, ki je nato pričel hitro propadati, dokler se družina v 19. stoletju ni ponovno začela zanimati za svoj izvorni grad. Jurij V. Drašković ga je v letih 1850–1860 v renesančnem duhu obnovil v rezidenčni двореc z romantičnim parkom. Draškovići so v gradu občasno živeli skoraj 400 let, vse do leta 1944, ko so se odselili v Avstrijo. Po koncu 2. svetovne vojne je bil grad nacionaliziran in leta 1954 spremenjen v muzej. Trakošćan je eden redkih objektov na Hrvaškem z ohranjenim grajskim inventarjem iz obdobja od renesanse do historizma. V muzeju smo si ogledali bogate muzejske zbirke orožja, slik in grafik, pohištva ter zbirke knjig in fotografij. Neposredna okolica dvorca je urejena kot krajinski park, ki mu daje poseben čar tudi umetno jezero.

Po ogledu gradu smo pot nadaljevali do Krapine, ki leži v dolini potoka Krapinice in šteje približno 4 600 prebivalcev. Kraj je postal svetovno znan leta 1899, ko je hrvaški paleontolog Dragutin Gorjanović Kramberger na hribu Hušnjakovo pri izkopavanjih med leti 1899–1905 našel fosilne kostne ostanke neandertalcev. V jamskih plasteh je bilo odkrito okrog 900 človeških kosti, številna kamnita orodja, fosilni ostanki jamskega medveda, volka, losa, jelena, toplo-dobnega nosoroga, divjega goveda in drugih živali. Starost najdišča je ocenjena na 130.000 let. Originalna zbirka je pozneje našla mesto v Hrvaškem naravoslovnem muzeju v Zagrebu, v Krapini pa je nastal muzej. Staro muzejsko postavitev so sklenili posodobiti, zato so leta 1999 ob 100. obletnici odkritja začeli z gradnjo povsem nove muzejske stavbe. Pri zasnovi je sodelovala vrsta strokovnjakov in umetnikov.

Muzej neandertalcev je umeščen ob rob zelene cone v Krapini, med hriba Hušnjakovo in Josipovac. Arhitektonsko deluje kot moderna votlina, v celoti izdelana iz betona in prekrita z rumenim peščenjakom. Paleontolog Jakov Radovčič in arhitekt Željko Kovačić sta si muzej zamislila kot zgodbo o prazgodovinskem svetu in nastanku življenja, s posebnim poudarkom na spoznanjih o življenju krapinskih neandertalcev. Novi muzej je premišljena simbioza arhitekture in inovativne postavitve, z uporabo najsodobnejših informacijskih tehnologij. Vrednost investicije je znašala okrog 8,5 milijona evrov, v glavnem jo je financiralo hrvaško ministrstvo za kulturo, nekaj je prispevalo tudi mesto Krapina. Muzej je bil svečano odprt leta 2010. V razstavnem prostoru, razdeljenem na dve etaži, ki se razteza na 1.200 kvadratnih metrih, je predstavljena zgodba o nastanku vesolja, zemlje ter življenja na njej, od prvih preprostih oblik k kompleksnejšim formam ter evoluciji človeške vrste, od prvih hominidov do krapinskega neandertalca. Naše popotovanje skozi čas se konča v dvorani, ki prikazuje kulturno evolucijo človeške vrste vse do današnjih dni. Življenje krapinskih neandertalcev, njihove lovske sposobnosti, izdelava orožja, način komunikacije, skrb za bližnje in rituali so zelo nazorno in prepričljivo, kot da so pred nami živa bitja, predstavljeni z »dioramo« sedemnajstih hiperrealističnih skulptur slovite francoske kiparke Elisabeth Daynes. Muzej dnevno obišče od 500 do 1 000 ljudi, kar ga uvršča med najbolj obiskane muzeje na Hrvaškem.

Iz Krapine smo se mimo Kumrovca, rojstnega kraja nekdanjega predsednika SFRJ, vrnili v Slovenijo, kjer so na **turistični kmetiji Vimpolšek v Brežicah** s poznim kosilom dobro poskrbeli za naše telesne potrebe.

Tako kot vsako leto je tudi letošnji izlet minil v prijetnem vzdušju in polni vtisov in prijetno utrujeni smo se okrog 21. ure vrnili v Škofjo Loko.

VIRI:

Spletni viri:

<http://www.mkn.mhz.hr/hr/o-muzeju/postav/>; pridobljeno 24. 3. 2020.

<https://www.pokmuz-ce.si/sl/razstave/stalne-razstave/celeia-mesto-pod-mestom-knezji-dvor/> (pridobljeno 24. 3. 2020).

<https://www.rogatec.si/muzej-na-prostem-rogatec/>; pridobljeno 24. 3. 2020.

<https://trakoscan.hr/>; pridobljeno 24. 3. 2020.

LITERATURA:

Grafenauer, Bogo: Celjski grofje. V: *Enciklopedija Slovenije* : zv. 2, Ljubljana : Mladinska knjiga, 1988, str. 12–15.

Grofje Celjski : katalog razstave, Pokrajinski muzej Celje, 1999, [12. april–30. november].
Celje : Pokrajinski muzej, 1999, 152 str.

Zbornik mednarodnega simpozija Celjski grofje, stara tema – nova spoznanja, Celje, 27.–29. maj 1998. Celje : Pokrajinski muzej, 1999, 440 str.